

ILLÉS KLÁRA¹
A PARLANDO OLVASÓINAK

Illés Klára

I.

Nagy megtiszteltetés, hogy hajdani kedves kollégám, Zelinka Tamás szerkesztő úr felkérésére szólhatok Önökhöz.

Nem mondhatom magamról, hogy zeneértő vagyok, csupán csak annyit, hogy zeneszerető, mert az egy-két évig tartó gyerekkori hangszertanulás nem hagyott mélyebb nyomokat bennem, a kottaolvasás akkor még meglévő képessége is hamar megkopott, elveszett. A kudarc oka talán a hangszerválasztás volt, mert, ahogy az előző lapszámban szereplő *Megtartó erő – Egy parasztcsalád vége* című könyvben szerepel, szülőfalunkból Budapestre költözésünk után édesanyám a pesterzsébeti Csili művelődési házban lett takarítónő és bennünket, nővéremmel együtt az ottani zeneiskolába íratott be, sváb gyökereinek nosztalgiájából fakadóan, tangóharmonika szakra. A hangszer, átvitt értelemben, de szó szerint is: nagyon nehéz volt. Ha a heti egy zeneóra magunkkal kellett

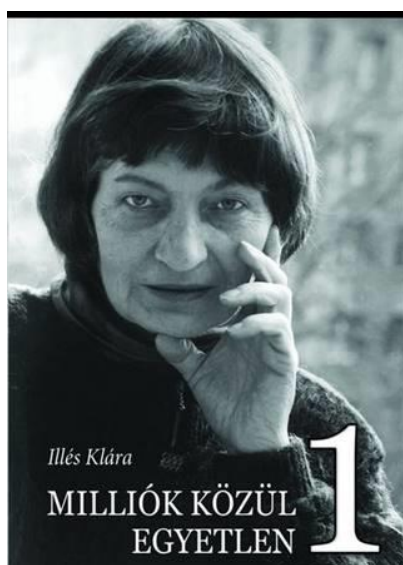
¹ **Illés Klára** 1954. július 4-én született a Komárom-Esztergom vármegyei Csatkán. A budapesti Mester utcai Teleki Blanka Közgazdasági Szakközépiskolában érettségizett. 1977-ben az ELTE BTK magyar-népművelés szakán szerzett diplomát. Pályáját színházi területen kezdte, majd negyedszázadon át dolgozott népművelőként és igazgatóként a Ferencvárosban. 2004-től tizennégy éven át volt a Főpolgármesteri Hivatalban köztisztviselőként a budapesti közgyűjtemények, közművelődési intézmények referense volt. 2021-ben jelent meg a *Megtartó erő – Egy parasztcsalád vége* című, a szüleinek emléket állító könyve a Magvető Könyvkiadó Tények és Tanúk sorozatában.

vinni, felváltva cipeltük a házunktól majd egy kilométerre lévő villamosmegállóig, s mire beértünk a zeneórára elfáradt bennünk az igyekezet, amit, valljuk meg őszintén, már az otthoni gyakorlásban sem volt kiemelkedőnek mondható. Az általános iskolai kórusban való éneklés viszont – kivált mert Horváth Bertalanné, Ilonka néni kiválasztott mindkettőnket a tizenkét fős kamarakórusba is –, maradéktalan örömet jelentett. Nemcsak a hatvanas évek második felének úttörőrepertoárját énekeltük, de olyan műveket is, mint például Kodály *Ave Mariája*, vagy Bartók *Párnás táncdala*. Sajnos csak két évig működött ez a kórus, mert tanárnőnk evangélikus lelkész férjével és két fiával (fiaik tüdőbetegségre való hajlama volt az indok) hivatalos engedéllyel Svájcba költözött,

Most, hogy már a második könyvem, a magyartanáromról Bohus Magdáról (1931–2016) szóló *Milliók közül egyetlen I* – is megjelent, sokan kérdezik, hogy-hogy ilyen későn, életem hatvanadik évtizedének közepén, kezdtem el írással foglalkozni. Ennek egyszerű a magyarázata: korábban nem volt elegendő időm erre. Wirginia Wolf *Saját szoba* című esszéjében arról ír, hogy mennyivel nehezebb a női alkotóknak, mert nincs lehetőségük az elvonulásra. Van ebben valami! Ma is abban a tágas lakótelepi lakásban lakunk, amelyről kislányom Vera talán négy évesen, a következőt mondta: *apának szobája van, Verának szobája van, anyának – anyának konyhája van*. Vera önállósodása után, azonban hiába lett saját szobám, a szellemi munkához szükséges saját idő nem volt elegendő. Ehhez kellett a felszabadulás a munkahelyi kötöttségek alól, ami életemben 2018. április 4-én, nyugdíjba vonulással be is következett. Félreértés ne essék, szerettem a munkámat, munkahelyeimet, mindig sok energiát fektettem feladataim ellátásába, éppen ezért nem maradt szabad kapacitásom önálló alkotó munkára. Most, hogy már két könyvem is megjelent, még mindig úgy gondolom, hogy nem vagyok író. Nem a megmérettetést szeretném eleve elhárítani ennek hangsúlyozásával, csupán arra utalok, hogy ma sem a mindennapjaim része az írás. Weöres Sándor *Akik megtalálnak* című verse így kezdődik: *Én keresem a célokat / célokat engem majd megtalál*. Velem pontosan ez történt: megtaláltam a célokat, témáimat, amiket megpróbáltam a magam eszközeivel kibontani, elmondani.

Remélem megtalálom olvasóimat is! Köszönöm a PARLANDO segítségét e törekvésem megvalósulásában!

II.

Tényregény lábjegyzetekkel
(Fekete Sas Kiadó (Budapest, 2024))

A könyv borítóján lévő fényképről Bohus Magda fényesen okos tekintete néz a kamerába, humor bujkál benne, de egy ragadozómadár figyelme is. Az okossága szépsége. A fanyar humora. A szigorúsága. „Egy kutyát túl is kell élni.” A tekintete, amikor 2001-ben a Moszkva téren összefutottunk, és Simon Balázs friss halálhíréről beszéltünk. Ebből a könyvből megtudtam, mennyi heroizmus volt az életében. Igazságtalanul sok. Még ha azt írja is egy 1957-es levélben: „*Hogy mi itt annyit szenvedünk, az alkalmasabbá tesz bennünket a mélyebb és magasabb befogadására*”. Miért nem elég vagány nőnek lenni, mint Bohus Magda volt, kiváló képességekkel és műveltséggel tanítani, élni értelmiségi módjára? Miért nem elég annyit szenvedni, amennyi megedzi az embert? –

Mesterházi Mónika

--

„Olyan ez, mintha elszórt vas szemeket gyűjtenék össze egy mágnessel. Mintha kezdettől fogva egy láthatatlan mágnes, Magdi néni hívása vonzana, húzna befelé az életébe, hogy aztán visszaadjam őt másoknak egy könyv lapjain keresztül. Izgalmas nyomozás. Folyton találok valamit, ami meglep, aminek a kutatása felvillanyoz.” – írta Illés Klára, az egykori tanítvány munkája kezdetén.

Részlet *Závada Pál* író 2023. április 5-én küldött e-mail leveléből:

„Kedves Klári!

...Igen figyelemre méltó életút, pontos kordokumentum. ...Azt hiszem, minden dokumentum közlésre való, nemigen láttam olyat, amit rövidíteni kéne – még a banális papírok is jellegzetesen korfestőek.”

--

Részlet *Vajda Mihály* filozófus 2023. május 2-án küldött e-mail leveléből:

Szia Klári!

...Elolvastam a könyvet. Nemcsak szép emléket állítasz tanárodnak, hanem egyben belehelyezed őt a történelmünkbe is.

Barátsággal: Misu”

III. INVOKÁCIÓ

ki az,

aki láthatatlan szálon

elvezet

az ajtóhoz,

amit kinyitva

amin belépve

amin át

majd megérkezem?

micsoda fénybe?

milyen tudás vár?

a fájdalom

miféle mélye?

A végén kell elkezdődnie. A mozdulatlanság előszobájában.

Hová hullottak a szavak, a gondosan megformált mondatok? Hová tűnt több százezer elolvasott oldal? Az egykor tündöklő emlékezet?

A kiválasztott idősök otthona a legjobb volt a lehetségesek közül. Védelmet nyújtott azzal szemben, amit a lakásban való magányos téblábolás, a gondosan előkészített ételek melletti lassú éhenhalás, a gáz meggyújtásával járó tűzvész rémének mindennapossá válása, egy váratlan elesés, a küszöbön való kihülés, a sokféle fenyegető fájdalom jelenthetett.

De hát hogyan találtál meg? – a sokadszorra felhangzó kérdésre egy idő után nem kellett válaszolni. Elég volt az együtt üldögélés. Szeretetünk foszlányai. Ebbe kapaszkodtunk. Utolsó szalmaszálba.

És most itt a feladat és a lehetőség: előhívni az elfeledett arcot, meg- keresni az elvesztett szavakat.

Felmutatni szeretetünk monstranciáját.

BEVEZETÉS

Történeteink összegabalyodnak. 1970-ben, a középiskolában ismerkedtem meg könyvem főhősével, ő harminckilenc éves magyartanár, én tizenhat éves diáklány voltam akkor.

Bohus Magda, Magduska, Magdi, Pótáriné, Tanárnő, Magda, Magdi néni.

Neki szentelem ezt a könyvet.

Munkám során főként 2010-ben rögzített visszaemlékezésére – *csak neked mondom el, hogy tudd, milyen volt az én ifjúságom* – és a 2018-ban hozzám került, hagyatékában talált dokumentumokra támaszkodtam. Ezek alapján próbáltam összerakni nemcsak tanári portréját, hanem élettörténetét is. 1970-ig az általa elmondott életinterjú volt a sorvezetőm, ezt követően saját emlékeim, hagyatéka, valamint kortársai, barátai – Márton János, Ákos Eta, Drevényiné Tóth Katalin, Stauder Mária, Kálóczy Katalin, Tima Józsefné, Levendel Júlia – visszaemlékezései segítettek, hogy minél árnyaltabb képet alakíthassak ki róla. Köszönöm nekik.

Ahogy legtöbbünk életében, Bohus Magdáéban sem fordultak elő nemzedéke sorsát meghatározó nagyszabású tettek, a nyilvánosság, a közvélemény előtt ismertté vált jelentős teljesítmények, kimagasló alkotások, sokkal inkább egyszerű örömeikkel és küzdelmekkel teli hétköznapiak. A róla szóló könyv Kosztolányi Dezső *Halotti beszéd* című költeménye által inspirált címe, a *Milliók közül egyetlen I*, olyan emberre utal, aki, másokhoz hasonlóan, csendben, tisztességgel teszi a dolgát, éli az életét. Óhatatlanul felvetődik a kérdés, miben volt mégis különleges ez az élet? Úgy volt az, ahogy mindannyiunké: *egyediségében*.

Bohus Magda 1931-ben született egyszerű családba, kiskamasz volt a II. világháború idején, 1949-ben, a koalíciós idők lezárulta előtt érettségizett, fiatal lányként, majd egyetemistaként élte át az ötvenes éveket, alig két éve dolgozott magyartanárnaként, amikor 1956. október 24-étől a forradalomról szóló személyes élményeit, benyomásait rögzítendő, naplót vezetett, 1954-től 87-ig, 33 éven át volt pedagógus, nyugdíjasként két évtizeden át ugyancsak komoly szellemi munkát végzett a Liget Könyvkiadónál, utolsó éveiben betegsége, demenciája miatt mégis, szinte nyomtalanul elveszítette korábban felhalmozott tudását. Ezek a száraz tények. Munkámban való előre haladásom során egyre árnyaltabbá vált róla a tudásom, mégis sokszor éreztem azt, hogy egy mások előtt az érdeklődő, nyitott ember szerepét játszó, de valójában egy rejtőzködő ember titkait kutatom. Története megírását befejeztem, de életének számos rejtélye így is megválaszolatlan maradt számomra.

A pszichológia úgy tartja, különbözik a saját magunkról alkotott kép, a mások által rólunk alkotott kép és az, amilyenek valójában vagyunk. Főhősöm életének bemutatása során mindhárom szempont érzékeltetésére törekedtem, valamint, még ha csak személyéhez kapcsolódó vonatkozásokban is, kísérletet tettem a sorsát meghatározó közeg érzékeltetésére. Az *elbeszélői pótlapokon* a munka közben felbukkanó emlékeim, töprengéseim, reflexióim olvashatók, mintegy az ő élete mellett, saját életem mérlegre tevésének kísérleteképpen.

Az elbeszélő pótlapjai 1.

„Tuggya az Úr a szükségét, küdi a segítséget!”

– idéztem anyukám egyik dunántúli, ízes nyelvjárásban el- hangzó mondását Bohus Magdának (akit én mindvégig Magdi néneinek szólítottam), ahogy megérkeztem hozzá az első olyan látogatásom alkalmával, amelynek a vele készülő életinterjú volt a célja. Történt, hogy előző napon segítője, egykori tanártársa, Ákos Eta vásárolt neki egy mikrohullámú készüléket, amivel megpróbálta a kávéját felmelegíteni, de a kávéspohár teljes tartalma éppen akkor fröccsent szét a gép belsejében, amikor becsöngettem. Szerencsére, *tutta az Úr a szükségét, küdte a segítséget!*

A felvételek elkészítésének alkalmi során kiderült, hiába ismertem őt évtizedek óta, alig tudtam róla valamit. Életében való részvételem sem korábban, sem ezt követően, nem szervült hétköznapijaiba, látogatásaim kitüntetett alkalmak maradtak. A diák részéről tanárát illető tiszteletteljes távolság részemről még akkor is fennállt, amikor azt ő már megszüntette. Örültem a bizalmának, de nem jutott eszembe mélyebb- re menni, tovább kérdezni egy-egy témáról, egyszerűen jól esett vele együtt lenni.

Van, hogy nem látunk rá életünk súlypontjaira, ezért el- sodródunk lehetőségeink mellől. Azzal, hogy örököse döntése nyomán hozzám került Bohus Magda írásos hagyatéka, új esélyt kaptam. Esélyt, hogy legalább utólag megfeleljek irányomban egész élete során tanúsított kitüntető figyelmének és engem soha semmivel nem terhelő bizalmának. Mire lesz jó ez az esély? És miért én lettem a kiválasztott?

FÜGGELÉK:

LÍRA KÖNYVBEMUTATÓ – Illés Klára: Megtartó erő (57:30

A Tények és Tanúk sorozat új kötetéről Illés Klárával és Závada Pállal beszélget Turi Tímea.